

In illud: Tunc et ipse filius

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ ΕΙΣ ΤΟ ΤΟΤΕ ΚΑΙ ΑΥΤΟΣ Ο ΥΙΟΣ ΥΠΟΤΑΓΗΣΤΑΙ ΤΩΙ ΥΠΟΤΑΞΑΝΤΙ ΑΥΤΩΙ ΤΑ ΠΑΝΤΑ

Πάντα μὲν τὰ λόγια τοῦ κυρίου λόγια ἐστὶν ἀγνά τε καὶ καθάρα, καθὼς φησιν ὁ προφήτης, ὅταν, καθ' ὁμοιότητα τῆς περὶ τὸν ἄργυρον ἐν πυρὶ γινομένης καθάρσεως, πάσης αἰρετικῆς ὑπολήψεως ἐκκεκαθαρμένος ὁ νοῦς τῶν λογίων τὴν οἰκείαν ἔχη καὶ κατὰ φύσιν τῆς ἀληθείας ἀυγήν. πρὸ πάντων δὲ οἶμαι δεῖν τοῖς τοῦ ἁγίου Παύλου δόγμασι πᾶσαν προσμαρ τυρεῖν λαμπηδόνα καὶ καθαριότητα, διότι ἐν τῷ παραδείσῳ μνηθεῖς τῶν ἀπορρήτων τὴν γνώσιν καὶ λαλοῦντα ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστὸν τοιαῦτα ἐφθέγγετο οἷα εἰκὸς τὸν ἐκ τοῦ τοιοῦτου διδασκαλείου πεπαιδευμένον φθέγγεσθαι ὑπὸ καθηγεμόνι τε καὶ διδασκάλῳ τῷ Λόγῳ.

4 Ἐπειδὴ δὲ οἱ πονηροὶ κάπηλοι ἀδόκιμον ἐπιχειροῦσι ποιεῖν τὸ θεῖον ἀργύριον, τῇ μίξει τῶν αἰρετικῶν τε καὶ κιβδήλων νοημάτων ἀμαυροῦντες τοῦ Λόγου τὴν λαμπηδόνα, καὶ τὰ μυστηριώδη τοῦ ἀποστόλου νοήματα, ἢ μὴ συνιέντες ἢ κακούργως πρὸς τὸ δοκοῦν ἐκλαμβάνοντες, εἰς συνηγορίαν τῆς κακίας αὐτῶν ἐπισύρονται, λέγοντες πρὸς καθαίρεσιν τῆς τοῦ μονογενοῦς θεοῦ δόξης τὸν ἀποστολικὸν αὐτοῖς συμβάλλεσθαι λόγον ὅς φησιν ὅτι Τότε ὑποταγήσεται ὁ υἱὸς τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα, ὡς δουλικὴν τινα ταπεινότητα τῆς τοιαύτης λέξεως ἐμφαινούσης· τούτου χάριν ἀναγκαῖον ἐφάνη δι' ἐπιμελείας ἐξετάσαι τὸν περὶ τούτου λόγον, ὥστε δεῖξαι καθαρὸν ὡς ἀληθῶς τὸ ἀποστολικὸν ἀργύριον πάσης ῥυπαρᾶς τε καὶ αἰρετικῆς ἐννοίας κεχωρισμένον καὶ ἀνεπί μικτον. Ἔγνωμεν τοίνυν ἐν τῇ χρήσει τῆς ἁγίας γραφῆς πολύσημον οὔσαν τὴν τοιαύτην φωνὴν καὶ οὐ τοῖς αὐτοῖς ἀεὶ ἐφαρμοζομένην νοήμασιν, ἀλλὰ νῦν μὲν τοῦτο σημαίνουσαν πάλιν δὲ ἕτερον ἐνδεικνυμένην, οἷον· Οἱ δοῦλοι, φησί, τοῖς ἰδίοις δεσπόταις ὑποτασσέσθωσαν· καὶ περὶ τῆς ἀλόγου φύσεως, ὅτι τῷ ἀνθρώπῳ ὑποτέτακται ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ὡς ὁ προφήτης λέγει· Πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ· καὶ περὶ τῶν διὰ πολέμου κεχειρωμένων φησὶν· Ὑπέταξε 5 λαοὺς ἡμῖν καὶ ἔθνη ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν· τῶν τε αὖ δι' ἐπιγνώσεως σωζομένων ἐπιμνησθεῖς ὡς ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ λέγει τὸ Ἐμοὶ ἀλλόφυλοι ὑπετάγησαν. ὧ δοκεῖ πως οἰκεῖον εἶναι τὸ ἐξητασμένον ἡμῖν ἐν τῷ πρώτῳ καὶ ἐξηκοστῷ ψαλμῷ διὰ τοῦ Οὐχὶ τῷ θεῷ ὑποταγήσεται ἡ ψυχὴ μου· ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις ἐκεῖνο τὸ παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἡμῖν προ φερόμενον ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς, ὅτι Τότε αὐτὸς ὁ υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἐπὶ πολλὰ νοήματα φέρεται τῆς φωνῆς ταύτης ἢ σημασία, καλῶς ἂν ἔχοι ἕκαστον τούτων ἐφ' ἑαυτοῦ διελομένους ἐπιγνώσιν πρὸς ποῖον τῆς ὑποταγῆς ση μαινόμενον ἢ τοῦ ἀποστόλου ῥῆσις οἰκείως ἔχει. φαμέν τοίνυν ὅτι ἐπὶ τῶν μὲν διὰ πολέμου τῇ τῶν κεκρατηκότων δυναστεία κεχειρωμένων τὸ ἀκουσίως τε καὶ κατ ἠναγκασμένως ὑποκύψαι τοῖς νενικηκόσι τὸ τῆς ὑποταγῆς ἐνδείκνυται σημαίνόμενον· εἰ γάρ τις τοῖς αἰχμαλώτοις προσγένηται δύναμις, ἐλπίδα τοῦ ὑπερσχήσειν τῶν κε κρατηκότων ὑποδεικνύσα, πάλιν ἑαυτοὺς ἀντεγείρουσι τοῖς κρατήσασιν, ὕβριν καὶ ὄνειδος τὸ τοῖς ἐχθροῖς ὑποτετάχθαι κρίνοντες. τὰ δὲ ἄλογα τοῖς λογικοῖς εἰσι ὑποχείρια καθ' ἕτερον τρόπον, τῷ ἔλλιπῶς ἔχειν τὴν φύσιν αὐτοῖς τοῦ 6 μεγίστου τῶν ἀγαθῶν, τουτέστι τοῦ λόγου, ὡς ἀνάγκη εἶναι τῷ πλεονεκτοῦντι κατὰ τὴν εὐκληρίαν τῆς φύσεως ὑπο τετάχθαι τὸ ἐλαττούμενον. οἱ δὲ ἐν τῷ ζυγῷ τῆς δουλείας διὰ νομίμου τινὸς ἀκολουθίας κεκρατημένοι, κἂν ἐν τῇ φύσει τὸ ὁμότιμον ἔχωσιν, ἀλλ' οὖν πρὸς τὸν νόμον ἀντισχεῖν οὐ δυνάμενοι,

δέχονται τῶν ὑποχειρίων τὴν τάξιν τῷ ἀπαρ αιτήτω τῆς ἀνάγκης πρὸς τὴν ὑποταγὴν ἐναγόμενοι. τῆς δὲ πρὸς τὸν θεὸν γινομένης ἡμῖν ὑποταγῆς ὁ σκοπὸς ἐστὶν ἡ σωτηρία, καθὼς παρὰ τῆς προφητείας ἐμάθομεν ἢ φησι· Τῷ θεῷ ὑποτάγηθι ἢ ψυχὴ μου· παρ' αὐτῷ γὰρ τὸ σωτήριόν μου.

Ὅταν τοίνυν προφέρηται παρὰ τῶν ἐναντίων ἡμῖν ἢ τοῦ ἀποστόλου φωνὴ ἢ τὸν υἱὸν ὑποταγήσεσθαι τῷ πατρὶ λέγουσα, ἀκόλουθον ἂν εἶη κατὰ τὴν διεσταλμένην τῆς τοιαύτης φωνῆς σημασίαν ἐρωτᾶν αὐτοὺς πρὸς ποῖον σημαινόμενον τῆς ὑποταγῆς ὀρῶντες ταύτην ἐφαρμόζειν οἷον ται δεῖν τῷ μονογενεῖ θεῷ τὴν φωνήν. ἀλλὰ δῆλον ὅτι κατ' οὐδένα τρόπον τῶν εἰρημένων τοῦ υἱοῦ τὴν ὑποταγὴν ἐροῦσι νοεῖν· οὔτε γὰρ ἐχθρὸς ὢν διὰ πολέμου γέγονεν ὑποχείριος, ὥστε πάλιν αὐτῷ τὴν κατὰ τοῦ κρατοῦντος ἐπανάστασιν δι' ἐλπίδος τε καὶ σπουδῆς εἶναι· οὔτε ὡς ἓν τι τῶν ἀλόγων ὁ Λόγος διὰ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἐλλείψεως ἀναγκαίαν ἐν τῇ φύσει τὴν ὑποταγὴν ἔχει, ὡς πρόβατα καὶ κτήνη καὶ βόες πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἔχουσιν· ἀλλὰ μὴν οὐδὲ καθ' ὁμοιότητα τῶν ἀργυρωνήτων ἢ οἰκογενῶν ἀνδραπόδων νόμῳ δεδουλωμένος ἀναμένει δι' εὐνοίας ἢ χάριτος τοῦ ζυγοῦ ποτε γενέσθαι τῆς δουλείας ἐλεύθερος· ἀλλ' οὐδὲ κατὰ τὸν τῆς σωτηρίας σκοπὸν εἴποι τις ἂν τὸν μονογενῆ θεὸν τῷ πατρὶ ὑποτάσσεσθαι, ὡς διὰ τούτου καθ' ὁμοιότητα τῶν ἀνθρώπων τὴν σωτηρίαν ἑαυτῷ παρὰ τοῦ θεοῦ πραγματεύεσθαι. ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς τρεπτῆς φύσεως τῆς διὰ μετουσίας ἐν τῷ ἀγαθῷ γινομένης ἀναγκαία ἐστὶν ἢ πρὸς θεὸν ὑποταγὴ διὰ τὸ ἐκεῖθεν γίνεσθαι τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν τὴν κοινωνίαν· ἐν δὲ τῇ ἀτρέπτῳ καὶ ἀναλλοιώτῳ δυνάμει ἢ ὑποταγῇ χώραν οὐκ ἔχει ἐν ἧ ἅπαν ἀγαθὸν ὄνομά τε καὶ νόημα θεωρεῖται, τὸ αἶδιον, τὸ ἄφθαρτον, τὸ μακάριον, τὸ αἰὶ ὡσαύτως ἔχον, τὸ μῆτε κρεῖττον μῆτε χεῖρον γενέσθαι δυνάμενον· οὔτε γὰρ προσθήκην ἐν τῷ ἀγαθῷ ἐπιδέχεται οὔτε τὴν πρὸς τὸ χεῖρον ροπήν· ὁ <γὰρ> τοῖς ἄλλοις πηγάζει τὴν σωτηρίαν, οὐκ αὐτὸ τοῦ σώζοντος ἐνδεῶς ἔχει.

Ποῖον τοίνυν εὐλόγως φήσουσιν ἐπ' αὐτοῦ κυρίως νοεῖν τὸ τῆς ὑποταγῆς σημαινόμενον; ἠρέθη γὰρ τὰ ἐζητασμένα πάντα μακρὰν ἀπέχοντα τοῦ κυρίως ἐπὶ τοῦ μονογενοῦς θεοῦ καὶ νοεῖσθαι καὶ λέγεσθαι. εἰ δὲ χρὴ κάκεῖνο τὸ τῆς ὑποταγῆς εἶδος προσθεῖναι ὃ φησι τὸ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιον ὅτι Ἦν ὑποτασσόμενος τοῖς γονεῦσιν εἰς δωδέκατον προελθὼν ἔτος ὁ κύριος, οὐδὲ ἐκεῖνο ἀρμόζοι ἂν ἐπὶ τοῦ προαιωνίου τε καὶ ἀληθινοῦ <υἱοῦ> πρὸς τὸν ἀληθινὸν ἑαυτοῦ πατέρα λέγεσθαι. ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ πεπειραμένος κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἀμαρτίας ἐδέξατο καὶ διὰ τῶν ἡλικιῶν προελθεῖν τῆς φύσεως ἡμῶν, καὶ ὡσπερ παιδίον γενόμενος τὴν βρεφικὴν τροφήν προσήκατο, βούτυρον καὶ μέλι φαγών, οὕτω καὶ εἰς μεράκιον προελθὼν τὸ κατάλληλόν τε καὶ πρέπον τῇ τοιαύτῃ ἡλικίᾳ οὐ παρητήσατο, τύπος εὐταξίας τῷ βίῳ γενόμενος. ἐπειδὴ γὰρ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἀτελής ἐν τοῖς τοιούτοις ἐστὶν ἢ διάνοια καὶ χρεῖα τῇ νεότητι τῆς διὰ τῶν τελειότερων πρὸς τὸ κρεῖττον γινομένης χειραγωγίας, τούτου χάριν ὁ δωδεκαέτης τῇ μητρὶ ὑποτάσσεται, ἵνα δείξῃ ὅτι τὸ διὰ προκοπῆς τελειούμενον πρὶν εἰς τὸ τέλειον φθάσαι καλῶς τὴν ὑποταγὴν ὡς χειραγωγὸν πρὸς τὸ ἀγαθὸν καταδέχεται. ὁ δὲ αἰεὶ τέλειος ὢν ἐν παντὶ ἀγαθῷ καὶ μῆτε προκοπὴν μῆτε μείωσιν δυνάμενος ἐφ' ἑαυτοῦ καταδέξασθαι διὰ τὸ ἀπροσδεῆς τῆς φύσεως αὐτοῦ καὶ ἀμείωτον, ὑπὲρ τίνος ὑποτάσσεται οὐκ ἂν εἰπεῖν ἔχοιεν οἱ πάντα λέγοντες ἀπερισκέπτως. ὅτι γὰρ διὰ σαρκὸς τῇ ἀνθρωπίνῃ συναναστρεφόμενος φύσει ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ ἐνομοθέτει, δι' ὧν ἐποίει, τὴν ὑποταγὴν τῇ νεότητι, δῆλόν ἐστιν ἐκ τοῦ πρὸς τὸ τέλειον τῆς ἡλικίας αὐτὸν προελθόντα μηκέτι πρὸς τὴν τῆς μητρὸς ἐξουσίαν βλέπειν.

Προτρεπομένης γὰρ αὐτὸν ἐκείνης ἐν Κανὰ τῆς Γαλιλαίας δεῖξαι τὴν δύναμιν ἐν τῷ λείποντι τῇ πανδαισίᾳ τῶν γάμων καὶ τὴν τοῦ οἴνου χρεῖαν τῇ εὐωχίᾳ χαρίσασθαι, τὴν μὲν χάριν τοῖς δεομένοις παρασχεῖν οὐκ ἠρνήσατο, τὴν δὲ μητρῶαν

συμβουλήν ὡς οὐκέτι κατὰ καιρὸν αὐτῷ προσαγομένην ἀπεποιήσατο εἰπών· Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι; μὴ καὶ ταύτης μου τῆς ἡλικίας ἐπιστατεῖν ἐθέλεις; Οὕτω ἦκει μου ἡ ὥρα ἢ τὸ αὐτοκρατέες παρεχομένη τῇ ἡλικίᾳ καὶ αὐτεξούσιον; 9 Εἰ οὖν ἐν τῇ διὰ σαρκὸς ζωῇ τὸ καθήκον τῆς ἡλικίας μέτρον τὴν τῆς γεννησαμένης ὑποταγὴν ἀποσεῖται, τίνα χώραν ἔχει ἡ ὑποταγὴ ἐπὶ τοῦ δεσπόζοντος ἐν τῇ δυναστείᾳ αὐτοῦ τοῦ αἰῶνος οὐκ ἂν τις εἰπεῖν ἔχοι. ἴδιον γὰρ τῆς θείας καὶ μακαρίας ἐστὶ ζωῆς τὸ πάντοτε ἐν τῷ αὐτῷ διαμένειν καὶ τὴν ἐξ ἀλλοιώσεως μεταβολὴν μὴ προσίεσθαι. ἐπεὶ οὖν ὁ ἐν ἀρχῇ ὢν Λόγος, ὁ μονογενὴς θεός, ἀλλότριός ἐστι προκοπῆς πάσης καὶ ἀλλοιώσεως, πῶς ὁ νῦν οὐκ ἔστι μετὰ ταῦτα γίνεται; οὐ γὰρ ὡς αἰεὶ ὑποτεταγμένου τοῦ υἱοῦ φησιν ὁ ἀπόστολος, ἀλλ' ὡς πρὸς τῷ τέλει τῆς τοῦ παντὸς συμπληρώσεως μέλλοντος ὑποτάσσεσθαι.

Καίτοι εἰ καλὸν ἡ ὑποταγὴ καὶ ἄξιον περὶ θεοῦ λέγεσθαι, πῶς νῦν ἄπεστι τοῦ θεοῦ τὸ καλόν; ἐπίσης γὰρ πάντως ἀμφοτέροις καλὸν τῷ τε ὑποτασσομένῳ υἱῷ καὶ τῷ τὴν ὑποταγὴν τοῦ υἱοῦ δεχομένῳ πατρί. λείπει τοίνυν ἐν τῷ παρόντι καὶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ τὸ τοιοῦτον καλόν, καὶ ὁ μὴ ἔσχεν πρὸ τῶν αἰῶνων μήτε ὁ πατήρ μήτε ὁ υἱός, τοῦτο ἐπὶ συμπληρώσει τῶν χρόνων καὶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ προσγενήσεται, τοῦ μὲν ὑπομένουτος τὴν ὑποταγὴν τοῦ δὲ προσθήκη τινὰ καὶ ἐπαύξεισιν τῆς ἑαυτοῦ δόξης διὰ τούτου λαμβάνοντος ἦν ἐν τῷ παρόντι τέως οὐκ ἔχει. ποῦ τοίνυν ἐν τούτῳ τὸ ἀναλλοίωτον; τὸ γὰρ μετὰ ταῦτά τι γινόμενον νῦν δὲ μὴ ὄν ἴδιον τῆς τρεπτῆς ἐστὶ φύσεως. εἴτε οὖν καλὸν ἡ ὑποταγὴ, καὶ νῦν εἶναι προσήκει πιστεῦειν τῷ θεῷ τὸ καλόν· εἴτε ἀνάξιον ἐπὶ τοῦ θεοῦ τὸ τοιοῦτον, οὔτε νῦν οὔτε ἄλλοτε· 10 ἀλλὰ μὴν φησιν ὁ ἀπόστολος τότε ὑποταγήσεσθαι τῷ θεῷ καὶ πατρὶ τὸν υἱόν, οὐχὶ νῦν ὑποτετάχθαι· ἄρα πρὸς ἄλλον τινὰ σκοπὸν βλέπει ὁ λόγος καὶ πόρρω τῆς τῶν αἰρετικῶν κακονοίας ἐστὶ τὸ τοῦ ὀνόματος σημαίνον. Τίς οὖν ὁ λόγος; τάχα διὰ τῆς συμφράσεως τῶν <ἐν> τῷ μέρει τούτῳ συγγεγραμμένων μᾶλλον ἂν τις κατίδοι τὸ νόημα. ἐπειδὴ γὰρ ἀγωνιστικὸν πρὸς τοὺς Κορινθίους ἐνεστήσατο λόγον, οἱ τὴν μὲν εἰς τὸν κύριον παρεδέξαντο πίστιν τὸ δὲ περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν ἀνθρώπων δόγμα μῦθον ὠήθησαν λέγοντες· Πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροὶ καὶ ποῖω σώματι ἔρχονται, οἷς πολυτρόπως καὶ πολυειδῶς μετὰ τὸν θάνατον εἰς ἀφανισμόν περιήλθε τὰ σώματα, ἢ διὰ σήψεως ἢ διὰ τῶν σαρκοβόρων ἐρπετῶν νηκτῶν πετεινῶν τετραπόδων ἀναλωθέντα; διὰ τοῦτο πολλοὺς αὐτοῖς παρέθετο λογισμοὺς, πείθων μὴ τῇ ἑαυτῶν δυνάμει τὴν τοῦ θεοῦ παρεικάζειν μήθ' ὅσον ἀνθρώπῳ ἀμήχανον καὶ ἐπὶ θεοῦ τὸ ἴσον οἶεσθαι, ἀλλ' ἐκ τῶν γνωρίμων ἡμῖν ὑποδειγμάτων τὸ μεγαλεῖον τῆς θείας ἐξουσίας ἀναλογίζεσθαι· καὶ οὕτω προτίθησιν αὐτοῖς τὴν περὶ τὰ σώματα τῶν σπερμάτων θαυματουργίαν τῶν αἰεὶ καινοτομουμένων ὑπὸ τῆς θείας δυνάμεως καὶ <δείκνυσιν> ὡς οὐκ ἠτόνησεν ἡ τοῦ θεοῦ σοφία μυρία σωμάτων εἶδη κατὰ τὸ πᾶν ἐξευρεῖν, λογικῶν ἀλόγων ἐναερίων χερσαίων καὶ τῶν 11 κατ' οὐρανὸν ἡμῖν προφαινομένων, τοῦ τε ἡλίου καὶ τῶν λοιπῶν ἀστέρων, ὧν ἕκαστον <τῆ> θεία δυνάμει γενόμενον τοῦ καὶ κατὰ τὴν ἀνάστασιν μὴ ἂν ἀπορήσαι τὸν θεὸν τῶν ἡμετέρων σωμάτων ** ἡμᾶς ἀπόδειξις γίνεται. εἰ γὰρ τὰ ὄντα πάντα οὐκ ἔκ τινος ὑποκειμένης ὕλης πρὸς τὸ φαινόμενον μετεσκευάσθη ἀλλὰ τὸ θεῖον θέλημα ὕλη καὶ οὐσία τῶν δημιουργημάτων ἐγένετο, πολὺ μᾶλλον δυνατὸν εἶναι κατασκευάζει τὸ ἤδη ὄν εἰς τὸ ἴδιον σχῆμα πάλιν ἐπαναχθῆναι ἢ τὸ ἐξ ἀρχῆς μὴ ὄν εἰς ὑπόστασιν τε καὶ οὐσίαν ἐλθεῖν. Δείξας τοίνυν ἐν τοῖς πρὸς αὐτοὺς λόγοις ὅτι, τοῦ πρώτου ἀνθρώπου εἰς γῆν διὰ τῆς ἀμαρτίας ἀναλυθέντος καὶ διὰ τοῦτο χοϊκοῦ κληθέντος, ἀκόλουθον ἦν κατ' ἐκεῖνον καὶ τοὺς ἐξ ἐκεῖνου γενέσθαι πάντας χοϊκοὺς καὶ θνητοὺς τοὺς ἐκ τοῦ τοιούτου φύντας, ἀναγκαίως ἐπήγαγεν καὶ τὴν δευτέραν ἀκολουθίαν δι' ἧς ἀναστοιχειοῦται πάλιν ἐκ τοῦ θνητοῦ πρὸς ἀθανασίαν ὁ ἄνθρωπος, ὁμοιοτρόπως λέγων τὸ ἀγαθὸν ἐγ

γεγενῆσθαι τῇ φύσει ἐξ ἑνὸς εἰς πάντας χεόμενον, ὡσπερ καὶ τὸ κακὸν δι' ἑνὸς εἰς πλῆθος ἐχέθη τῇ διαδοχῇ τῶν ἐπιγινόμενων συμπλατυνόμενον. τούτοις δὲ κέχρηται τοῖς ῥήμασι τὸ περὶ τούτου δόγμα κατασκευάζων.

Ὁ πρῶτος, 12 φησίν, ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός· ὁ δεύτερος ἐξ οὐρανοῦ· οἷος ὁ χοϊκὸς τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί, καὶ οἷος ὁ ἐπουράνιος τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι· καὶ καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, οὕτω φορέσομεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ. Τούτοις τοίνυν καὶ τοῖς τοιοῦτοις λογισμοῖς κρατύνας τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγον καὶ διὰ πολλῶν ἐτέρων τοὺς αἰρετικούς τοῖς συλλογισμοῖς συμποδίσας ἐν οἷς ἀπεδείκνυεν τὸν ἀπιστοῦντα τῇ τῶν ἀνθρώπων ἀναστάσει μηδὲ τοῦ Χριστοῦ προσδέχεσθαι τὴν ἀνάστασιν, διὰ τῆς τῶν συνημμένων ἀλλήλοις πλοκῆς κατεσκεύασε τὸ ἐν τοῖς συμπεράσμασιν ἄφυκτον λέγων ὅτι Εἰ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται· εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, ματαία καὶ ἡ εἰς αὐτὸν πίστις ἐστίν. τῆς γὰρ προτάσεως ἀληθοῦς οὔσης ὅτι Χριστὸς ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, καὶ τὸ συνημμένον τούτῳ πάντως ἀληθὲς εἶναι χρή· τὸ νεκρῶν εἶναι ἀνάστασιν· τῇ γὰρ μερικῇ ἀποδείξει καὶ τὸ καθόλου συναποδείκνυται. καὶ τὸ ἔμπαλιν, εἴ τις τὸ καθόλου ψεῦδος εἶναι λέγοι· τὸ νεκρῶν εἶναι ἀνάστασιν, οὐδὲ τὸ ἐπὶ μέρος πάντως ἀληθὲς εὐρεθήσεται· τὸ τὸν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἐγγέρον· εἰ γὰρ καθόλου ἀδύνατον, οὐδὲ <ἐν> τινι δυνατόν 13 ἔστι πάντως. ἀλλὰ μὴν τοῦτο τοῖς παραδεξαμένοις τὸν Λόγον πιστὸν ἔστι καὶ ἀναντίρρητον ὅτι Χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν· ἀναγκαίως ἐν τῇ μερικῇ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ πίστις καὶ ἡ καθόλου τὸ πιστὸν ἔξει. Οὕτω τοίνυν αὐτοὺς συλλογιστικῶς πρὸς τὴν παραδοχὴν τοῦ δόγματος συναναγκάσας ἐκ τοῦ εἰπεῖν ὅτι Εἰ μὴ ἔστιν (τὸ γὰρ καθόλου μὴ ὄν οὐδὲ ἐν τινι δυνατόν εἶναι· εἰ δὲ τοῦτον ἐγγέρον πιστεύομεν, τῆς καθόλου τῶν ἀνθρώπων ἀναστάσεως ἢ περὶ τούτου πίστις ἀπόδειξις γίνεται) καὶ προσθεὶς ἐκεῖνο τῷ λόγῳ ὃ πᾶσα ἢ περὶ τοῦ δόγματος τούτου κατασκευὴ συμπεραίνεται τὸ ὡσπερ ἐν τῷ Ἀδάμ πάντες ἀποθνήσκουσιν οὕτως καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται, σαφῶς ἐκκαλύπτει τὸ περὶ τούτου μυστήριον πρὸς ὃ τι βλέπει, ἐν τοῖς ἐφεξῆς διὰ τινος ἀναγκαίας ἀκολουθίας πρὸς τὸ πέρας τῶν ἐλπιζομένων διευθύνων τὸν λόγον. Ὁ δὲ σκοπὸς τῶν λεγομένων οὗτός ἐστιν. ἐκθήσομαι δὲ πρότερον τῇ ἑμαυτοῦ λέξει τὴν διάνοιαν τῶν γεγραμμένων, εἴθ' οὕτω παραθήσω τοῦ ἀποστόλου τὸν λόγον τὸν τῇ παρ' ἡμῶν προεκτεθείσῃ διανοίᾳ ἐφαρμοζόμενον.

Τίς οὖν ὁ τοῦ λόγου ἐστὶ σκοπὸς ὃν δογματίζει ἐν ἐκείνῳ τῷ μέρει ὁ θεὸς ἀπόστολος; ὅτι ποτὲ πρὸς τὸ μὴ ὄν ἢ τοῦ κακοῦ φύσις μεταχωρήσει, παντελῶς ἐξαφανισθεῖσα τοῦ ὄν 14 τος, καὶ πᾶσαν λογικὴν φύσιν ἢ θεία τε καὶ ἀκήρατος ἀγαθότης ἐν ἑαυτῇ περιέξει, μηδενὸς τῶν παρὰ τοῦ θεοῦ γεγονότων τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ ἀποπίπτοντος, ὅταν πάσης τῆς ἐμμιχθείσης τοῖς οὔσι κακίας οἷόν τινος ὕλης κιβδήλου διὰ τῆς τοῦ καθαρσίου πυρὸς χωνείας ἀναλωθείσης, τοιοῦτον γένηται πᾶν ὃ παρὰ τοῦ θεοῦ ἔσχε τὴν γένεσιν, οἷον ἐξ ἀρχῆς ἦν ὅτε οὐπω τὴν κακίαν ἐδέξατο. τοῦτο δὲ γίνεσθαι λέγει οὕτως· ἐγένετο, φησίν, ἐν τῇ θνητῇ τε καὶ ἐπικήρῳ τῶν ἀνθρώπων φύσει ἢ καθαρὰ καὶ ἀκήρατος τοῦ μονογενοῦς θεότης. ἐκ πάσης δὲ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἢ κατεμίχθη τὸ θεῖον, οἷον ἀπαρχὴ τις τοῦ κοινοῦ φυράματος, ὃ κατὰ Χριστὸν ἄνθρωπος ὑπέστη δι' οὗ προσεφύη τῇ θεότητι πᾶν τὸ ἀνθρώπινον. ἐπειδὴ τοίνυν ἐν ἐκείνῳ πᾶσα κακίας φύσις ἐξηφανίσθη Ὅς ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, καθὼς φησιν ὁ προφήτης, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, συνηφανίσθη δὲ μετὰ τῆς ἀμαρτίας ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ὁ ἐπακολουθῶν αὐτῇ θάνατος (οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλη θανάτου γένεσις πλὴν ἀμαρτία), ἀρχὴν ἔλαβεν ἀπ' ἐκείνου ὃ τε τῆς κακίας ἀφανισμὸς καὶ ἡ τοῦ θανάτου κατάλυσις. εἶτα ὡσπερ 15 τις τάξις ἐπετέθη διὰ τινος ἀκολουθίας τῷ γινομένῳ. τὸ γὰρ αἰεὶ κατὰ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ὑπόβασιν μᾶλλον ἀφεστῶς τοῦ πρώτου ἢ προσεχέστερον εὐρισκόμενον, ὅπως ἂν

ἀξίας τε καὶ δυνάμεως ἕκαστον ἔχη, οὕτως ἐπακολουθεῖ τῷ προάγοντι· ὥστε μετὰ τὸν ἐν τῷ Χριστῷ ἄνθρωπον ὃς ἐγένετο ἀπαρχὴ τῆς φύσεως ἡμῶν δεξάμενος ἐν ἑαυτῷ τὴν θεότητα, ὃς καὶ Ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο καὶ Πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν Λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου· μετὰ τοῦτον τοίνυν τὸν ἄνθρωπον, τὸν καθόλου τῆς ἀμαρτίας κεχωρισμένον καὶ καταργήσαντα ἐν ἑαυτῷ τοῦ θανάτου τὸ κράτος καὶ πᾶσαν αὐτοῦ ἀρχὴν τε καὶ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν καταλύσαντα, εἴ τις κατὰ τὸν Παῦλον εὐρεθῆι, τὸν ὡς ἦν δυνατὸν μιμητὴν τοῦ Χριστοῦ γενόμενον ἐν τῇ τοῦ κακοῦ ἀλλοτριώσει, ὁ τοιοῦτος τῇ ἀπαρχῇ κατόπιν ἀκολουθήσει ἐν τῷ τῆς παρουσίας καιρῷ· καὶ πάλιν τούτῳ, λέγω δὲ καθ' ὑπόθεσιν, ὁ Τιμόθεος, ἂν οὕτω τύχη, ὁ καθὼς οἶός τε ἦν μιμησάμενος ἐν ἑαυτῷ τὸν διδάσκαλον, ἢ τις τοιοῦτος ἕτερος· καὶ οὕτω καθεξῆς ὅσοι διὰ τῆς κατ' ὀλίγον τοῦ ἀγαθοῦ ὑφέσεως τῶν ἀεὶ προλαμβάνοντων κατόπιν εὐρίσκονται, ἕως ἂν εἰς ἐκείνους ἡ ἀκολουθία τῶν ἐπομένων φθάσῃ ἐν οἷς τοῦ κακοῦ πλεονάζοντος ἐλάττων ἢ τοῦ κρείττονος εὐρίσκεται μοῖρα· κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν παρὰ τῶν ἐν κακίᾳ τὸ ἔλαττον ἐχόντων τῆς ἀκολουθίας ἐπὶ τοὺς προέχοντας ἐν τῷ κακῷ τὴν τάξιν τῶν πρὸς τὸ κρεῖττον ἀναλυόντων ποιούσης, ἕως ἂν ἐπὶ τὸ ἀκρότατον τοῦ κακοῦ πέρασ ἢ τοῦ ἀγαθοῦ πρόοδος φθάσῃ τὴν κακίαν ἐξαφανίζουσα. ὅπερ δὴ τέλος τῆς ἐλπίδος ἐστίν, ὡς μηδὲν ὑπ' ἐναντίον τῷ ἀγαθῷ περιλειφθῆναι, ἀλλὰ διὰ πάντων τὴν θείαν ζωὴν διεξελθοῦσαν ἐξαφανίσει καθόλου ἐκ τῶν ὄντων τὸν θάνατον, προαναيرهθείσης αὐτοῦ τῆς ἀμαρτίας ἀφ' ἧς, καθὼς εἴρηται, τὴν βασιλείαν κατὰ τῶν ἀνθρώπων ὁ θάνατος ἔσχεν.

Πάσης τοίνυν πονηρᾶς ἐξουσίας τε καὶ ἀρχῆς ἐν ἡμῖν καταλυθείσης καὶ μηκέτι μηδενὸς πάθους τῆς φύσεως ἡμῶν κυριεύοντος, ἀνάγκη πᾶσα μηδενὸς κατακρατοῦντος ἐτέρου πάντα ὑποταγῆναι τῇ ἐπὶ πάντων ἀρχῇ. θεοῦ δὲ ὑποταγὴ ἐστίν ἢ παντελῆς τοῦ κακοῦ ἀλλοτριώσεως. ὅταν οὖν κατὰ μίμησιν τῆς ἀπαρχῆς ἔξω τοῦ κακοῦ πάντες γενώμεθα, τότε ὅλον τὸ φύραμα τῆς φύσεως τῇ ἀπαρχῇ συμμιχθέν καὶ ἐν κατὰ τὸ συνεχές σῶμα γενόμενον τοῦ ἀγαθοῦ μόνου τὴν ἡγεμονίαν ἐφ' ἑαυτοῦ δέξεται, καὶ οὕτω παντὸς τοῦ τῆς φύσεως ἡμῶν σώματος πρὸς τὴν θείαν τε καὶ ἀκήρατον φύσιν ἀνακραθέντος ἐκείνη ἢ τοῦ υἱοῦ λεγομένη ὑποταγὴ δι' ἡμῶν γίνεται, τῆς ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ κατορθωθείσης ὑποταγῆς εἰς αὐτὸν ἀναφερομένης τὸν ἐν ἡμῖν τὴν χάριν τῆς ὑποταγῆς ἐνεργήσαντα. Ἡ μὲν οὖν διάνοια τῶν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Παύλου δογματισθέντων ἐστίν, ὡς γε ὑπειλήφαμεν, αὕτη. καιρὸς δ' ἂν εἴη καὶ αὐτὰ παραθέσθαι τοῦ ἀποστόλου τὰ ῥήματα ἔχοντα 17 οὕτως· Ὡσπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτως καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται· ἕκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι· ἀπαρχὴ Χριστός, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, εἴτα τὸ τέλος, ὅταν παραδιδῶ τὴν βασιλείαν τῷ θεῷ καὶ πατρί, ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν. δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν ἕως ἂν θῆ τοὺς ἐχθρούς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος· πάντα γὰρ ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. ὅταν δὲ εἴπῃ ὅτι πάντα ὑπέταξεν, δῆλον ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα. ὅταν δὲ ὑποτάξῃ αὐτῷ τὰ πάντα, τότε καὶ αὐτὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα, ἵνα ἢ ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. Σαφῶς γὰρ ἐν τῷ τελευταίῳ τῶν εἰρημένων τὸ τῆς κακίας ἀνύπαρκτον τῷ λόγῳ παρίστησιν ἐν τῷ εἰπεῖν ἐν πᾶσι γίνεσθαι τὸν θεὸν πάντα ἐκάστῳ γινόμενον. δῆλον γὰρ ὅτι τότε ἀληθὲς ἔσται τὸ ἐν πᾶσι τὸν θεὸν εἶναι, ὅταν μηδὲν κακὸν ἐνθεωρῆται τοῖς οὖσιν. οὐ γὰρ δὴ καὶ ἐν κακῷ τὸν θεὸν εἰκός ἐστι γίνεσθαι. ὥστε ἢ οὐκ ἐν πᾶσιν ἔσται ὅταν ὑπολειφθῇ τι κακὸν ἐν τοῖς οὖσιν ἢ, εἰ ἀληθῶς ἐν πᾶσι χρὴ πιστεύειν αὐτὸν εἶναι, τὸ μηδὲν κακὸν εἶναι τῇ περὶ τούτου πίστει συναποδείκνυται. οὐ γὰρ ἐστὶ δυνατὸν ἐν κακῷ τὸν θεὸν γενέσθαι. 18 Τὸ δὲ πάντα γίνεσθαι τὸν θεὸν <ἐν πᾶσι> τοῖς οὖσι τὸ ἀπλοῦν καὶ μονοειδὲς τῆς ἐλπίζομένης ἡμῖν ζωῆς ὑποδείκνυσι. τὸ

γὰρ μηκέτι διὰ πολλῶν καὶ ποικίλων καθ' ὁμοιότητα τοῦ νῦν βίου τὴν ζωὴν ἡμῖν συνερανίζεσθαι τῷ λόγῳ τοῦτο παρίστησιν τὸ πάντα ἡμῖν τὸν θεὸν γίνεσθαι ὅσα τῇ ζωῇ ταύτῃ ἀναγκαῖα δοκεῖ, διὰ τινος ἀναλογίας ἐκάστου μετα λαμβανομένου πρὸς τὸ θεϊότερον· ὥστε καὶ βρῶσιν εἶναι τὸν θεὸν ἡμῖν, ὡς εἰκὸς βρωθῆναι θεόν, καὶ πόσιν, ὡσαύτως ἔν δυμά τε καὶ σκέπην ἀέρα τόπον πλοῦτον ἀπόλαυσιν κάλλος ὑγίειαν ἰσχὺν φρόνησιν δόξαν μακαριότητα καὶ πᾶν ὅσον ἐν τῇ ἀγαθῇ κρίνεται μοίρα οὗ ἐπιδειξῆς ἢ φύσις ἐστί, πρὸς τὸ θεοπρεπὲς ἀναγομένης τῆς σημασίας τῶν εἰρημένων· ὡς διὰ τούτου μαθεῖν ὅτι ὁ ἐν τῷ θεῷ γενόμενος πάντα ἔχει ἐν τῷ ἐκείνῳ ἔχειν. οὐδὲν δὲ ἕτερόν ἐστί τὸ ἔχειν τὸν θεὸν ἢ τὸ ἐνωθῆναι θεῷ. οὐκ ἂν δέ τις ἄλλως ἐνωθεῖ μὴ σύσσωμος αὐτῷ γενόμενος, καθὼς ὀνομάζει ὁ Παῦλος· οἱ γὰρ πάντες τῷ ἐνὶ σῶματι τοῦ Χριστοῦ συναπτόμενοι διὰ τῆς μετουσίας ἐν αὐτοῦ γινόμεθα σῶμα.

Ὅταν οὖν διὰ πάντων ἔλθῃ τὸ ἀγαθόν, τότε ὅλον αὐτοῦ τὸ σῶμα ὑποταγήσεται τῇ ζωοποιῷ ἐξουσίᾳ, καὶ οὕτως ἢ τοῦ σώματος τούτου ὑποταγὴ αὐτοῦ λέγεται εἶναι τοῦ υἱοῦ ὑποταγὴ τοῦ ἀνακεκραμένου πρὸς τὸ ἴδιον σῶμα, ὅπερ ἐστὶν ἢ ἐκκλησία, καθὼς φησι πρὸς τοὺς Κολοσσαεῖς ὁ ἀπόστολος, οὕτωςί λέγων τῷ ῥήματι· Νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου 19 καὶ ἀνταναπληρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ θλίψεων ἐν τῇ σαρκί μου ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὃ ἐστὶν ἢ ἐκκλησία, ἧς ἐγενόμην διάκονος κατὰ τὴν οἰκονομίαν. καὶ πρὸς τὴν Κορινθίων ἐκκλησίαν φησὶν· Ὑμεῖς ἐστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους. σαφέστερον δὲ τοῖς Ἐφεσίοις τὸ περὶ τούτου παρατίθεται δόγμα δι' ὧν φησιν ὅτι Ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα ὅς ἐστιν ἢ κεφαλὴ, ὁ Χριστός, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογούμενον καὶ συμβιβαζόμενον διὰ πάσης ἀφῆς <τῆς> ἐπιχορηγίας κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἐνὸς ἐκάστου μέρους τὴν αὐξήσιν τοῦ σώματος ποιεῖται εἰς οἰκοδομὴν ἑαυτοῦ ἐν ἀγάπῃ· ὡς διὰ τῶν ἀεὶ προστιθεμένων τῇ πίστει ἑαυτὸν τοῦ Χριστοῦ οἰκοδομοῦντος. ὃς τότε παύσεται ἑαυτὸν οἰκοδομῶν ὅταν εἰς τὸ ἴδιον μέτρον φθάσῃ ἢ τοῦ σώματος αὐτοῦ αὐξήσῃς τε καὶ τελείωσις, καὶ μηκέτι λίπη τῷ σῶματι τὸ δι' οἰκοδομῆς προστιθέμενον, πάντων ἐποικοδομηθέντων ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν προφητῶν τε καὶ ἀποστόλων καὶ προσθεμένων τῇ πίστει, ὅταν, καθὼς φησιν ὁ ἀπόστολος, Καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ.

Εἰ τοίνυν κεφαλὴ ὧν αὐτὸς τὸ ἐφεξῆς αὐτοῦ σῶμα οἰκοδομεῖ διὰ τῶν ἀεὶ προστιθεμένων συναρμολογῶν καὶ συμ βιβάζων τοὺς πάντας εἰς ἃ πέφυκεν ἕκαστος κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἐνεργείας, ὥστε ἢ χεῖρα ἢ ὄφθαλμὸν ἢ πόδα ἢ ἀκοὴν ἢ 20 ἄλλο τι γενέσθαι τῶν συμπληρούντων τὸ σῶμα κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἐκάστου πίστεως, ταῦτα δὲ ποιῶν ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ, καθὼς εἴρηται, δῆλον ἂν εἴη διὰ τούτων ὅτι ἐν πᾶσι γινόμενος εἰς ἑαυτὸν δέχεται πάντας τοὺς ἐνουμένους αὐτῷ διὰ τῆς κοινωνίας τοῦ σώματος, καὶ μέλη τοῦ ἰδίου σώματος ποιεῖται τοὺς πάντας, ὥστε εἶναι Πολλὰ μὲν μέλη ἐν δὲ σῶμα. Ὅ τοίνυν πρὸς ἑαυτὸν ἡμᾶς ἐνώσας καὶ ἡμῖν ἐνωθεὶς καὶ διὰ πάντων ἐν πρὸς ἡμᾶς γενόμενος τὰ ἡμέτερα οἰκιοῦται πάντα. κεφάλαιον δὲ τῶν ἡμετέρων ἀγαθῶν ἢ πρὸς τὸ θεῖόν ἐστὶν ὑποταγὴ, ὅταν ὁμόφωνος πᾶσα ἢ κτίσις γένηται πρὸς ἑαυτὴν καὶ Πᾶν αὐτῷ γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστός. τότε πάσης τῆς κτίσεως ἐν σῶμα γενομένης καὶ πάντων διὰ τῆς ὑπακοῆς μετ' ἀλλήλων ἐν αὐτῷ συμφυέντων, τὴν τοῦ ἰδίου σώματος πρὸς τὸν πατέρα ὑποταγὴν εἰς ἑαυτὸν ἀναφέρει. Μηδεὶς δὲ ξενιζέσθω τῷ λεγομένῳ. καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς τὸ διὰ τοῦ σώματος ἡμῶν γινόμενον κατὰ τινὰ συνήθειαν τῇ ψυχῇ λογιζόμεθα, ὡς ὁ διαλεγόμενος ἐκεῖνος τῇ ἰδίᾳ ψυχῇ ἐπὶ τῇ εὐφορίᾳ τῆς χώρας, ὅτι Φάγε καὶ πίε καὶ εὐφραίνου, τὴν

τῆς σαρκὸς πλησμονὴν εἰς τὴν ψυχὴν ἀναφέρει. οὕτω κάκει ἡ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος ὑποταγὴ ἀναφέρεται εἰς τὸν ἐνοικοῦντα τῷ σώματι. Καὶ ἐπειδὴ πᾶν τὸ γενόμενον ἐν αὐτῷ σφύζεται, ἡ δὲ 21 σωτηρία διὰ τῆς ὑποταγῆς ἐρμηνεύεται, καθὼς ἡ ψαλμωδία νοεῖν ὑποτίθεται, ἀκολουθῶς τὸ μηδὲν ἕξω τῶν σφζομένων εἶναι πιστεύειν ἐν τῷ μέρει τούτῳ τοῦ ἀποστόλου μανθάνομεν. τοῦτο δὲ τῆ τοῦ θανάτου καθαιρέσει καὶ τῆ τοῦ υἱοῦ ὑποταγῆ διασημαίνει ὁ λόγος, διότι συμβαίνει ταῦτα πρὸς ἄλληλα, τό τε μὴ εἶναι ποτε τὸν θάνατον καὶ τὸ πάντας ἐν ζωῇ γενέσθαι· ζωὴ δὲ ὁ κύριος, δι' οὗ γίνεται, κατὰ τὸν ἀποστολικὸν λόγον, παντὶ τῷ σώματι αὐτοῦ ἡ προσαγωγή πρὸς τὸν πατέρα,

Ὅταν παραδιδῶ τὴν βασιλείαν ἡμῶν τῷ θεῷ καὶ πατρί. σῶμα δὲ αὐτοῦ, καθὼς εἴρηται πολλάκις, πᾶσα ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἢ κατεμίχθη. Δι' αὐτὸ δὲ τοῦτο τὸ νόημα καὶ Μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ὠνομάσθη παρὰ τοῦ Παύλου ὁ κύριος. ὁ γὰρ ἐν τῷ πατρὶ ὢν καὶ ἐν ἀνθρώποις γενόμενος ἐν τούτῳ πληροῖ τὴν μεσιτείαν ἐν τῷ ἑαυτῷ πάντας ἐνώσει καὶ δι' ἑαυτοῦ τῷ πατρὶ, καθὼς φησιν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὁ κύριος, πρὸς τὸν πατέρα τὸν λόγον ποιούμενος· Ἴνα πάντες ἐν ὧσι καθὼς σύ, πάτερ, ἐν ἐμοὶ κάγω ἐν σοί, ἴνα οὕτω κάκεῖνοι ἐν ἡμῖν ἐν ὧσιν. σαφῶς γὰρ τοῦτο παρίστησιν ὅτι ἑαυτῷ ἡμᾶς ἐνώσας ὁ ἐν τῷ πατρὶ ὢν δι' ἑαυτοῦ τὴν πρὸς τὸν πατέρα συνάφειαν ἡμῶν ἀπεργάζεται. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἐφεξῆς τοῦ εὐαγγελίου συνάδει τοῖς εἰρημένοις· Τὴν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι δέδωκα αὐτοῖς· δόξαν 22 γὰρ ἐνταῦθα λέγειν αὐτὸν οἶμαι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὃ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς διὰ τοῦ προσφυσήματος. οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλως ἐνωθῆναι τοὺς ἀπ' ἀλλήλων διεστηκότας μὴ τῆ ἐνότητι τοῦ πνεύματος συμφυομένους· Εἰ γὰρ τις πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. τὸ δὲ πνεῦμα ἡ δόξα ἐστί, καθὼς φησιν ἐτέρωθι πρὸς τὸν πατέρα· Δόξασόν με τῆ δόξῃ ἣ εἶχον ἀπ' ἀρχῆς παρὰ σοὶ πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι. ὁ γὰρ θεὸς Λόγος ὁ πρὸ τοῦ κόσμου ἔχων τὴν τοῦ πατρὸς δόξαν, ἐπειδὴ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν σὰρξ ἐγένετο, ἔδει [δὲ] καὶ τὴν σάρκα διὰ τῆς πρὸς τὸν Λόγον ἀνακράσεως ἐκεῖνο γενέσθαι ὅπερ ὁ Λόγος ἐστίν· γίνεται δὲ ἐκ τοῦ ἐκεῖνο λαβεῖν ὃ πρὸ τοῦ κόσμου εἶχεν ὁ Λόγος· τοῦτο δὲ ἦν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· οὐδὲν γὰρ ἄλλο προαιώνιον πλὴν πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος. διὰ τοῦτο καὶ ἐνταῦθά φησιν ὅτι Τὴν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι δέδωκα αὐτοῖς, ἴνα δι' αὐτῆς ἐμοὶ ἐνωθῶσιν καὶ δι' ἐμοῦ σοί. Ἴδωμεν δὲ καὶ τὰ ἐφεξῆς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ προσκείμενα· Ἴνα ὧσιν ἐν καθὼς ἡμεῖς ἐν ἔσμεν· σὺ ἐν ἐμοὶ κάγω ἐν αὐτοῖς· ὅτι ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἔσμεν· ἴνα ὧσι τετελειωμένοι εἰς τὸ ἐν. ταῦτα γὰρ οὐδεμιᾶς ἐπεξηγήσεως οἶμαι χρήζειν πρὸς τὸ συναρμοσθῆναι τῷ προκειμένῳ νοήματι, αὐτῆς φανερώς τῆς λέξεως τὸ περὶ τούτων δόγμα ἐκτιθεμένης. Ἴνα ὧσιν ἐν καθὼς ἡμεῖς ἐν ἔσμεν· οὐ γὰρ ἐστὶ δυνατόν ἄλλως τοὺς 23 πάντας ἐν γενέσθαι καθὼς ἡμεῖς ἐσμεν ἐν, εἰ μὴ πάντων τῶν ἀπ' ἀλλήλων αὐτοὺς διαμεριζόντων χωρισθέντες ἐνωθεῖεν ἡμῖν οἵτινες ἐσμεν ἐν, Ἴνα ὧσιν ἐν καθὼς ἡμεῖς ἐσμεν ἐν. τοῦτο δὲ πῶς γίνεται; ὅτι Ἐγὼ ἐν αὐτοῖς. οὐ γὰρ ἐστὶ δυνατόν ἐμὲ γενέσθαι μόνον ἐν αὐτοῖς, ἀλλὰ πάντως καὶ σέ, ἐπειδὴ Ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἔσμεν. καὶ οὕτω γενήσονται Τετελειωμένοι εἰς τὸ ἐν οἱ ἐν ἡμῖν τελειωθέντες· ἡμεῖς γὰρ τὸ ἐν. Τὴν δὲ τοιαύτην χάριν φανερώτερον διασημαίνει τῷ ἐφεξῆς λόγῳ οὕτως εἰπὼν ὅτι Ἠγάπησας αὐτοὺς καθὼς ἐμὲ ἠγάπησας. εἰ γὰρ ὁ πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν υἱόν, ἐν δὲ τῷ υἱῷ πάντες γινόμεθα οἱ διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως σῶμα αὐτοῦ γινόμενοι, ἀκολουθῶς ὁ τὸν υἱὸν ἑαυτοῦ ἀγαπῶν ἀγαπᾷ καὶ τοῦ υἱοῦ τὸ σῶμα ὡς αὐτὸν τὸν υἱόν· ἡμεῖς δὲ τὸ σῶμα. οὐκοῦν φανερόν διὰ τῶν εἰρημένων γέγονε τὸ ἀποστολικὸν νόημα, ὅτι πάσης ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν γινομένην τοῦ ὄντος ἐπίγνωσίν τε καὶ σωτηρίαν ἡ τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα ὑποταγὴ διασημαίνει.

Σαφέστερος δὲ γένοιτ' ἂν ἡμῖν ὁ λόγος καὶ ἐξ ἐτέρων τινῶν ἀποστολικῶν νοημάτων ἐξ ὧν ἐνὸς ἐπιμνησθήσομαι μόνου, τὰς πολλὰς τῶν μαρτυριῶν, εὐλαβεῖα

τοῦ μὴ εἰς πλῆθος ἐκτεῖναι τὸν λόγον, παραιτησάμενος. φησὶ γάρ που τῶν ἑαυτοῦ λόγων ὁ Παῦλος ὅτι Χριστῶ συνεσταύρωμαι· ζῶ δὲ 24 οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. οὐκοῦν εἰ μηκέτι ὁ Παῦλος ζῆ ὁ τῷ κόσμῳ σταυρωθείς, ἀλλ' ὁ Χριστὸς ἐν αὐτῷ ζῆ, πᾶν τὸ παρὰ τοῦ Παύλου γινόμενόν τε καὶ λεγόμενον εἰκότως εἰς τὸν ἐν αὐτῷ ζῶντα Χριστὸν ἀναφέρεται. καὶ γὰρ τὰ ῥήματα τοῦ Παύλου παρὰ τοῦ Χριστοῦ λαλεῖσθαί φησιν ὁ εἰπών· Ἡ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ; καὶ τὰ εὐαγγελικά κατωρθώματα οὐκ αὐτοῦ φησιν εἶναι ἀλλὰ τῆ χάριτι τοῦ Χριστοῦ τῆ οἰκούσῃ ἐν αὐτῷ ἀνατίθῃσιν. εἰ τοίνυν ὁ ἐν αὐτῷ ζῶν Χριστὸς ἐνεργεῖν τε καὶ φθέγγεσθαι τὰ ἐκείνου κατὰ τὸ ἀκόλουθον λέγεται, πάντων δὲ ἀποστάς ὁ Παῦλος τῶν πρότερον ἐπικρατούντων, ὅτε ἦν βλάσφημος καὶ διώκτης καὶ ὕβριστής, πρὸς μόνον τὸ ἀληθινὸν ἀγαθὸν βλέπει καὶ τούτῳ ἑαυτὸν ποιεῖ εὐπειθῆ καὶ ὑπήκοον, ἄρα καὶ ἡ ὑποταγὴ τοῦ Παύλου ἢ πρὸς τὸν θεὸν γενομένη εἰς τὸν ἐν αὐτῷ ζῶντα τὴν ἀναφορὰν ἔχει ὅς καὶ λαλεῖ ἐν τῷ Παύλῳ τὰ ἀγαθὰ καὶ ἐργάζεται. ἀγαθῶν δὲ πάντων κεφάλαιον ἢ πρὸς τὸν θεὸν ἐστὶν ὑποταγὴ.

Ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ ἐνὸς εὔρεν ὁ λόγος, τοῦτο καὶ πάσῃ τῇ κτίσει τῶν ἀνθρώπων εὐλόγως ἐφαρμοσθήσεται, ὅταν, καθὼς φησιν ὁ κύριος, ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ τὸ εὐαγγέλιον γένηται. πάντων γὰρ ἀποθεμένων τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ καὶ δεξαμένων ἐν αὐτοῖς τὸν κύριον, ἀναγκαίως ὁ ἐν αὐτοῖς ζῶν ἐνεργεῖ τὰ ἀγαθὰ τὰ παρ' ἐκείνων 25 γινόμενα. τὸ δὲ ἀκρότατον τῶν ἀγαθῶν πάντων ἢ σωτηρία ἢ διὰ τῆς τοῦ κακοῦ ἀλλοτριώσεως ἡμῖν γινομένη· ἀλλὰ μὴν οὐκ ἔστιν ἄλλως τοῦ κακοῦ χωρισθῆναι μὴ τῷ θεῷ διὰ τῆς ὑποταγῆς ἀνακραθέντας· ἄρα καὶ αὐτὴ ἢ πρὸς τὸν θεὸν ὑποταγὴ εἰς τὸν ἐν ἡμῖν ζῶντα τὴν ἀναφορὰν ἔχει. Εἴ τι, γάρ, καλόν, αὐτοῦ καὶ εἴ τι ἀγαθόν, παρ' αὐτοῦ, φησὶ τις τῶν προφητῶν. ἐπεὶ οὖν καλόν τε καὶ ἀγαθὸν ἢ ὑποταγὴ ἀνεδείχθη ἐκείνου, καὶ τούτου τὸ ἀγαθὸν πάντως παρ' οὗ παντὸς ἀγαθοῦ φύσις, ὡς ὁ τοῦ προφήτου λόγος. Μηδεὶς δὲ πρὸς τὴν κοινὴν κατάχρησιν τοῦ τῆς ὑποταγῆς ὀνόματος βλέπων ἀθετεῖτω τὸ ὄνομα. οἶδε γὰρ ἡ σοφία τοῦ μεγάλου Παύλου πρὸς τὸ δοκοῦν κεχρησθαι κατ' ἐξουσίαν τοῖς ῥήμασι, καὶ τῷ ἰδίῳ τῆς διανοίας εἰρμῷ προσαρμόζειν τὰς τῶν ῥημάτων ἐμφάσεις, κἂν πρὸς ἄλλας τινὰς ἐννοίας ἢ συνήθεια τὴν κατάχρησιν τῶν λέξεων φέρῃ. ἐπεὶ πόθεν εἴληπται αὐτῷ ἢ τοῦ Ἐκένωσεν ἑαυτὸν χρήσις, καὶ τὸ καύχημά μου οὐδεὶς κενώσει, καὶ τὸ Κεκένωται ἢ πίστις, καὶ Ἴνα μὴ κενωθῆ ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ; ἐκ ποίας ταῦτα χρήσεως εἰς τὸν ἑαυτοῦ παρεδέξατο λόγον; τίς δὲ κρινεῖ αὐτὸν εἰπόντα ὅτι Ὀμειρόμενοι ὑμῶν, δι' ἧς λέξεως τὴν ἀγαπητικὴν ἐνδείκνυται σχέσιν; πόθεν δὲ τὸ ἀνυπερήφανον τῆς ἀγάπης διὰ τῆς τοῦ μὴ περπερεύεσθαι λέξεως ἐνεδείξατο; ἢ δὲ ἐριστικὴ καὶ ἀμυντικὴ φιλονεικία, πῶς τῷ τῆς ἐριθείας παρ' αὐτοῦ σημαίνεται ῥήματι, φανεροῦ πᾶσιν ὄντος ὅτι ἐκ 26 τῆς ἐριουργίας ἢ ἔριθος ἐκ<τὸς> τῆς γραφῆς ὀνομάζεται καὶ τὴν περὶ τὰ ἔρια σπουδὴν τῷ ὀνόματι τῆς ἐριθείας σημαίνειν εἰώθαμεν; ἀλλ' ὅμως χαίρειν ἑάσας ὁ Παῦλος τὰς ἐτυμολογίας τὰς ψυχρὰς δι' ὧν βούλεται λέξεων ὁ βούλεται παρίστησι νόημα. καὶ γὰρ καὶ ἄλλα πολλὰ τοῖς ἀκριβῶς ἐξετάζουσιν εὐρεθείη ἂν ἐν τοῖς λόγοις τοῦ ἀποστόλου μὴ δουλεύοντα τῇ χρήσει τῆς συνηθείας, ἀλλὰ κατὰ τινα ἰδιότροπον ἔννοιαν ἐπ' ἐξουσίας παρ' αὐτοῦ προφερόμενα μηδὲν ἐπιστρεφομένου πρὸς τὴν συνηθειαν. Οὕτω τοίνυν καὶ ἐνταῦθα τὸ τῆς ὑποταγῆς σημαινόμενον ἄλλο τι παρὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας ὑπὸ τοῦ Παύλου νενόηται. ἀπόδειξις δὲ τοῦ λόγου ὅτι οὐδὲ ἢ ἐν τῷ μέρει τούτῳ τῶν παρ' αὐτοῦ μνημονευθέντων ἐχθρῶν ὑποταγὴ τὸ κατηναγκασμένον τε καὶ ἀκούσιον ἔχει, καθὼς ἂν εἴποιεν οἱ τῇ συνηθείᾳ δουλεύοντες, ἀλλὰ σαφῶς ἐπ' αὐτῶν ἢ σωτηρία τῷ ὀνόματι τῆς ὑποταγῆς ἐρμηνεύεται· τεκμήριον δὲ τὸ διεστάλθαι κατὰ τὸ μέρος τοῦτο ὑπὸ τοῦ Παύλου τὸ τῆς ἐχθρας ὄνομα εἰς διπλὴν σημασίαν· τῶν γὰρ ἐχθρῶν, τοὺς μὲν ὑποταγήσεσθαι

λέγει, τοὺς δὲ καταργηθήσεσθαι. καταργεῖται μὲν οὖν ὁ τῆ φύσει ἐχθρός, τουτέστι ὁ θάνατος, καὶ ἡ περὶ αὐτὸν τῆς ἁμαρτίας ἀρχὴ τε καὶ ἐξουσία καὶ δύναμις. ὑποταγῆσονται δὲ οἱ καθ' ἕτερον λόγον ἐχθροὶ τοῦ θεοῦ λεγόμενοι, οἱ ἀπὸ τῆς 27 βασιλείας πρὸς τὴν ἁμαρτίαν αὐτομολήσαντες, ὧν καὶ ἐν τῷ πρὸς Ῥωμαίους μέμνηται λόγῳ εἰπὼν ὅτι Εἰ γὰρ ἐχθροὶ ὄντες κατηλλάγημεν τῷ θεῷ· τὴν γὰρ ἐνταῦθα ὑποταγὴν ἐκεῖ καταλλαγὴν ὀνομάζει, ἐν νόημα δι' ἐκατέρου τῶν ὀνομάτων ἐνδειξάμενος τὴν σωτηρίαν. ὡς γὰρ ἐκ τῆς ὑποταγῆς τὸ σωθῆναι προσγίνεται, οὕτω καὶ ἐν ἐτέρῳ φησὶν ὅτι Καταλλαγέντες σωθησόμεθα ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ.

Τοὺς μὲν οὖν τοιοῦτους ἐχθροὺς ὑποτάσσεσθαι λέγει τῷ θεῷ καὶ πατρί, τὸν δὲ θάνατον καὶ τὴν περὶ αὐτὸν ἀρχὴν μηκέτι ἔσσεσθαι. τοῦτο γὰρ ἐνδείκνυται ἢ τοῦ καταργηθήσεσθαι λέξις· ὡς διὰ τούτου γενέσθαι δῆλον ὅτι τῶν μὲν κακῶν ἢ δυναστεία εἰς τὸ παντελὲς ἐξαργηθήσεται. οἱ δὲ διὰ τῆς παρακοῆς ἐχθροὶ τοῦ θεοῦ κληθέντες, οὗτοι διὰ τῆς ὑποταγῆς φίλοι τοῦ κυρίου γενήσονται, ὅταν πεισθῶσι τῷ λέγοντι ὅτι Ὑπὲρ Χριστοῦ πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν· δεόμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ, καταλλάγητε τῷ θεῷ, καὶ κατὰ τὴν γενομένην ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὑπόσχεσιν οὐκέτι ἐν τοῖς δούλοις ὑπὸ τοῦ κυρίου ἀλλ' ἐν τοῖς φίλοις καταλλαγέντες ἀριθμηθήσονται. Τὸ δὲ δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν, ἕως ἂν θῆ τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, εὐσεβῶς, ὡς οἶμαι, παραδεξόμεθα τὸ ἀριστεύειν αὐτὸν διὰ τοῦ βασιλεύειν νοήσαντες. τότε γὰρ παύεται τῆς ἀριστείας ὁ δυνατὸς ἐν πολέμῳ, ὅταν ἀφανισθῇ πᾶν τὸ τῷ ἀγαθῷ ἀντικείμενον, ὅταν πᾶσαν τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν συναγαγὼν προσαγάγῃ τῷ θεῷ καὶ πατρί, πρὸς ἑαυτὸν ἐνώσας τὰ πάντα.

Τὸ γὰρ παραδοῦναι αὐτὸν τῷ πατρί 28 τὴν βασιλείαν ταυτόν ἐστι κατὰ τὴν διάνοιαν τῷ προσαγαγεῖν τοὺς πάντας τῷ θεῷ, δι' οὗ ἔχομεν τὴν προσαγωγὴν ἐν ἐνὶ πνεύματι πρὸς τὸν πατέρα. πάντων τοίνυν τῶν ποτε ἐχθρῶν ὑποπόδιον τῶν ποδῶν τοῦ θεοῦ γενομένων ἐν τῷ δέξασθαι τὸ θεῖον ἴχνος ἐν ἑαυτοῖς, καὶ τοῦ θανάτου καταργηθέντος (μὴ γὰρ ὄντων τῶν ἀποθνησκόντων οὐδὲ ὁ θάνατος ἔσται πάντως), τότε ἐν τῇ πάντων ἡμῶν ὑποταγῇ, ἣτις οὐχὶ δουλικὴ νοεῖται ταπεινότης ἀλλὰ βασιλεία καὶ ἀφθαρσία καὶ μακαριότης, ὁ ἐν ἡμῖν ζῶν ὑποταγήσεσθαι τῷ θεῷ παρὰ τοῦ Παύλου λέγεται, ὁ τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν δι' ἑαυτοῦ τελειῶν καὶ ποιῶν ἑαυτῷ ἐν ἡμῖν τὸ εὐάρεστον. Ταῦτα κατὰ τὸ μέτρον τῆς διανοίας ἡμῶν ἐκ τῆς μεγάλης τοῦ Παύλου σοφίας, ὅσον ἐχωροῦμεν, ἐν τῷ μέρει τούτῳ κατενοήσαμεν, δεῖξαι βουλόμενοι τὸ μὴ ἐπεσκέφθαι τοὺς τῶν αἰρετικῶν δογμάτων προστάτας τὸν τοῦ ἀποστόλου σκοπὸν πρὸς ὃν βλέπων τὸν παρόντα λόγον πεποιήται. εἰ μὲν οὖν αὐτάρκης σοὶ γέγονεν ἢ ἐπὶ τῷ ζητήματι τούτῳ πληροφορία διὰ τῶν εἰρημένων, εἰς τὸν θεὸν ἀνακτέον τὴν χάριν· εἰ δέ τι καὶ λείπει σοὶ φαίνοιτο, δεξόμεθα ἐν προθυμίᾳ τὴν τοῦ λείποντος ἀναπλήρωσιν, εἴπερ ἡμῖν παρὰ σοῦ τε γνωρισθεῖη διὰ τοῦ γράμματος καὶ παρὰ τοῦ ἀγίου πνεύματος φανερωθεῖη διὰ τῶν εὐχῶν ἡμῶν ἢ τῶν κρυφίων φανέρωσις.